

BAYKAN SEZER'İN VEFATININ 20. YILDÖNÜMÜNDE BAYKAN SEZER DÜŞÜNCESİ VE ÇALIŞMA BİÇİMİMİZ ÜZERİNE*

Ertan Eğribel, Yüksel Yıldırım

Giriş Yerine

Baykan Sezer aramızdan ayrılalı 20 yıl oldu. Bu 20 yıl hepimizin hayatı için uzun bir süre. Dünya tarihi açısından uzun bir süre olmasa da yaşadığımız son 20 yıl son iki yüz yıllık sürenin hem bir sonucu ve hem de geçersizleşmesi olarak karşımıza çıktı. Bu açıdan dünyada ve Türkiye'de önemli değişikliklerin olduğu eksen değişikliğinin her düzeyde hissedildiği bir dönemi birlikte yaşadık. Bu dönem sadece dünyada eksen değişikliğinin siyasi-askeri, ticari düzeyde yaşandığı bir dönem olmanın ötesinde sosyoloji düzeyinde de büyük değişikliklerin olduğu bir dönemdi. Sosyoloji kuramları ve uygulamalarında ortaya çıkan yöntem değişikliği/yöntemsizlik ve darlaşma Batı merkezli modernleşme sürecinde yaşanan değişikliklerin izdüşümüydü. ABD eksenli Batı dünya egemenliği ve üstünlüğünün günümüzde etkisiyle Batı-dışı ülkelerde de bu yönde değişim öne çıktı. Buna karşılık Doğu-Batı çelişkisi günümüzde de dünya tarihinin temel olayı olmayı sürdürüyor. Bu açıdan sosyolojide modern sonrası yeni açıklamalara karşın Baykan Sezer sosyolojisi hala önemini sürdürüyor. Ancak Baykan Sezer düşüncesi varlığını ve zenginliğini korumasına rağmen dünyada ve Türkiye'de etkili bir güç değildir. Bu durum Baykan Sezer düşüncesinin bir zaafı olmak yerine daha geniş bir eğilimin sonucudur. Baykan Sezer sosyolojisi gündelik yaşam içinde kendini doğrulamaya devam ediyor, etkinlik düzeyinde aynı güçte olmaması Doğu'nun ve Türkiye'nin sorunlarını yine Batı dünya egemenliği içinde aramasından kaynaklanıyor. Baykan Sezer sosyolojisi Türkiye'de bili-

* Bu yazı, Sosyologca'nın 24. sayısında yayınlanmıştır.

niyor, izleniyor, buna karşılık verili düzeni aşma ve toplum düzeyinde yeni bir alternatif yaratma çabasının olmaması nedeniyle sınırlanıyor. Bu durum Baykan Sezer düşüncesinin gelişmesi önünde kimi zaman bir engele, kimi zaman da çeşitli kaytarmaların ortaya çıkmasına neden oluyor.

Baykan Sezer ve Birlikte Çalışma Pratiği Üzerine

Baykan Sezer düşüncesinin geçerlilik ve gücüne inanıyoruz. Ancak bunu kendiliğinden bir süreç olarak görmemek gerekir. Bu nedenle birlikte çalışma ilkelerinin ortaya konulması ve bu pratiğin gerekleri önemlidir. Türkiye'nin sorunlarının bireysel düzeyde çözümü mümkün değildir. Bu nedenle ortak çalışma ve birliktelik en önemli konudur. Baykan Sezer'in birlikte çalışma ilkeleri ve yeniden üretme çabası kendi özel çalışmalarıyla içiçedir. Türk sosyolojisinde "gençler" olarak adlandırılan öğrencileri bu çalışma içinde Türk sosyolojisinin içinde yer almışlar, bazıları kendi isteğiyle, bazıları da yorularak dışarda veya kenarda kalmışlardır. Bu çalışmada biz daha çok Baykan Sezer'in çalışma yöntemi ile gençler arasındaki ilişkinin bazı yönlerini ortaya çıkarmaya çalışacağız. Ancak bunu bu çalışmayla tüketmek gibi bir niyetimiz yok, daha sonra da konu üzerinde sözünü ettiğimiz çerçevede konuya ilgimizi sürdürmeye, sonuçlar çıkarmaya devam edeceğiz. Hayatın önümüze çıkardığı sınırlılıklar ve aynı zamanda zenginliği bu süreci ve değişmeleri kavramaya izin verecektir. Bu arada şunu da belirtmek gerekir. Baykan Sezer ile ilişkisi içinde Türk sosyolojisinde "gençler" olarak anılan temsilin içinde bulunan herkesin ayrı bir serüveni vardır. Ortak noktaları Baykan Sezer ve düşüncesi ile olan ilişkileridir, ilişkilerin uzaklığı veya yakınlığı, sürekliliği ve kesintiler farklı serüvenlerin ortaya çıkmasına da izin vermiştir. Ancak öyle veya böyle bu gençler Baykan Sezer'i aşamadıkları ölçüde Baykan Sezer'in öğrencileri/gençler olmayı sürdüreceklerdir. Baykan Sezer ile vefatından sonra veya öncesinde yolları kesişen izleyicileri de Türk sosyolojisinde "gençler" olarak adlandırılan bu sosyologların içindedir. Kimsenin kimseyi dışlaması, itmesi kendini öne çıkarmaya çalışması, ayrıcalıklı bir konumda olması söz konusu değildir. Bizim şansımız kendinden menkul bir önemden kaynaklanmıyor, kişisel serüvenimiz ve arayışımız ile Türkiye'de sosyoloji ve Baykan Sezer sosyolojisiyle yollarımızın kesişmesinden kaynaklanıyor. Bunu değerlendirip, değerlendiremediğimiz de yine bununla ilişkili bir konu. Her halükârda bu ilişki ve serüven den öğrenceklerimiz var. Bunu aktarmak veya üzerinde düşünmek de Baykan Sezer sosyolojisinin içindedir. Olayı kişiselleştirmeden bu yönde ortak çalışma biçimi ve dayanışma açısından sonuçlar çıkarmak gerekir.

Baykan Bey'in en önemli özelliklerinden biri lisans ve lisansüstü düzeyde gençlere güven duyması, herkesin yeteneğine göre bir çalışma biçimi ve

temposunu birliktelik içinde gerçekleştirme çabasıydı. Sosyolojinin gereği olarak çeşitli anlarda çeşitli konu ve sorunları ele almak mümkündü. Bu açıdan öğrencilere konu/iş empoze etmek yerine, kendi ilgilendikleri ve sevdiği konularda çalışmalarına destek oldu. Aslında bu durum sosyolojide belirli konuların dışına çıkmaya yenilenme ve genişlemeye, gençlerin getirdiği yeni konu ve sorunlarla yönelik açıklamalarla zenginleşmeye ve sosyolojinin alanını genişletmeye izin verdi. Kişilere ve konulara sahip çıkmak, farklı sözü olan insanlardan da faydalanmak, kapsayıcı olmak, hem yeteneklerinden faydalanmak, hem de bu yeteneklerinin gelişmesini sağlamak böylelikle mümkündü. Lisans döneminde seminerler ve lisansüstü düzeyde birlikte dersler, toplantılar bu özelliği ile hoşgörülü, kapsayıcı ve öğreticiydi. Tek şart çalışma disiplini ve yöntemi içinde belli bir ortaklığın sağlanmasıydı. Böylelikle her isteyen istediği sözü söylemesi, başıbozuğun bu çalışma içinde yer alması mümkün değildi. Bu ortak çalışma biçimi rekabete, yarışmaya uygun değildi, esası herkesin kendi yeteneğine göre belli bir biçimde kendini ifade etmesi ve birbirine katkı sağlamasıydı. Bu çalışma disiplini ilkelerine, nezaketine uymayan ya kendiliğinden tasfiye olur, ya da çalışmanın dışında kalırdı.

Baykan Sezer'in yayınlanan ders notlarından oluşan kitaplarıyla doğrudan ilişki kurmanın mümkün olduğunu da vurgulamak gerekir.¹ Hocamızın görüşleri açıktır ve bu nedenle belli bir yöntem içinde kaldığı için anlaşılması, ortak olunması, öğretilmesi, aktarılması kolaydır. Bu nedenle onunla kişisel ilişki kurma imkânı bulmayanlar bir başka aracılığa ihtiyaç duymadan kitaplarıyla ilişki kurmaları mümkündür. Bu yönüyle Baykan Sezer'in öğrencisi olmak ve ortaklık kurmak belli bir çaba ile mümkün olmaktadır. Bu açıdan diğer toplum bilimleri alanında çalışanlar da Baykan Sezer düşüncesiyle ilişki kurmaktadır. Baykan Sezer'in sağlığında sosyoloji veya bir başka toplum bilimleri alanında çalışan hocalara, öğrencilere kapısı her zaman açıktı. Baykan Sezer bilgiyi paylaşmada ve destek olmakta cömertti. Birlikte çalışma sadece kişilerin yeteneklerini gelişmesine, serpilmesine imkân sağlamaz, aynı zamanda dönüşmesini de sağlardı. Kişisel yetenek ve ilgi alanlarına göre herkesin tek tek ve birliktelik içinde gelişmesini esastı. Kişisel bağımsızlığa açıktı ama bu birliktelik içinde zenginleşmeye izin veriyorsa önemliydi. Bilgi ve makamlar tek elde tutulacak bir güç ve otorite aracı değil paylaştıkça herkesin birbirini zenginleştireceği ve bütünleşeceği bir örgütlenme ve bilinçlenme aracıydı. Baykan Bey gençlerle veya başka bölümlerden ilişki kurduğu hocalarla olan ilişkisinde de bakış açısına sizi ortak ederdi. Ama bu ortaklıkta bir üstünlük, hükmetme çabası söz konusu değildi. Birlikte çalışmanın

¹ Örneğin, Bkz., Baykan Sezer, *Batı Dünya Egemenliği ve Endüstri Devrimi*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1997.

sizi daha verimli kıldığını, zihninizi açtığını, bakış açınızı genişlettiğini çalışma sırasında hayranlıkla, dostça hisseder ve bağlanırdınız. Baykan Sezer bütünsel kuram sahibi bir sosyolog/düşünür olarak birlikte çalıştığı kişilerin çalışmalarını katkıya yönelik olarak sorgulayıcı, eleştireldi ve aynı zamanda yaptıklarınızı usanmadan takip ederdi. Başınız sıkıştığında, zorlandığınızda ortadan kaybolmak ve debelenmek yerine açıkça sorununuzu anlattığınızda hocadan hemen destek alır yeniden coşku ve zevkle çalışmaya başlamak için ferahlamış bir biçimde yanından çıkardınız. Hocanın dünyaya bakışında yönteminden kaynaklanan sezgisi olması yanında, ilişkilerinde de kişiler ve çalışmalarıyla ilgili güçlü bir öngörüsü vardı. İnsanlar ve öğrenciler konusunda çok yanılıya düşmezdi. Bilgiye ve geçmiş deneyimlere dayalı bir sezgisi ve öngörüsü önemliydi, çoğunlukla yanılmazdı. Bazen bu sezgi başlangıçta olumsuz bir durumu belirtse bile önyargı ile hareket etmezdi. Önyargıya dayalı bakış açısını farklı öğrencileri arasında da kırmanın yolu çalışma temelinde dostluk, arkadaşlık , bakış açısı birliği ve ortaklık olurdu. Baykan Sezer hiçbir kimseyi kökeni, dini, kimliği, özeli ile yargılamazdı. Bunu öğrenmek için çaba da göstermezdi. Önemli olan çalışma içinde Türk toplum tarihi ve çıkarı doğrultusunda kişisel kimliğini aşmak, kendinin ve toplumun ufkunu genişleterek dönüştürmek, geliştirmek ve dar kimliğinin dışına çıkmaktı.

Baykan Sezer Sosyolojisinin Kurumsallaş(ama)ması?

Baykan Sezer sosyolojisi Baykan Sezer'in görüş ve bakış açısının sistematik bir ifadesidir. Bunu eğip bükme, kişiselleştirmek Baykan Sezer'i överek ters işlere soyunmaktır. Kimi zaman bazı kişilerin Baykan Sezer ile ilişkilerini, ilgilerini ve etkilenmelerini kendi sosyoloji memuriyetleri içinde unvan ve ilerlemede bir basamak oldukları dönemle sınırlı tutmaları görülen bir şeydir. Bunu belirli makamlara geldiklerinde de belli bir sosyoloji görüşünü temsil etmek yerine, makamı temsil ederek bölüme bazı şeyleri empoze etmek için kullandıklarını da söyleyebiliriz. Bu nedenle bu kişilerin Baykan Sezer ile ilişkilerini söyledikleriyle değil ne yaptıklarıyla değerlendirmek daha doğru bir yoldur. Zaman içinde bunların daha net bir biçimde açığa çıkacağı da unutulmamalıdır. Kimi zaman yaptıkları işlerin karşılıkları göz önüne alındığında bunlardan Baykan Sezer izleyiciliği ve etkisi çıkmadığı çok açıktır. Günümüzde İstanbul Sosyoloji örgütlenmesinde Baykan Sezer yöntemiyle ilişki kuran yeni bir kuşağın bölümünde görev alması mümkün olmamıştır. Başka yerlerde de benzer şeyler yaşandığını gözlemliyoruz. Kendilerinden sonra bölümde bıraktıkları/bırakacakları kişilerin Baykan Sezer ile hiçbir ilgisi yoktur. Bizlerin de asistanlarını yetiştirmelerine ve görevlendirilmesine izin verilmemiştir. Bir anlamda Baykan Sezer etkisi ve sosyolojisinin, bölümün doğal gelişimi engellenmiştir. Bunu karmaşıklıştırmadan

genellikle basit bir biçimde anlamaya çalışmak belki daha doğru bir yoldur. Kitap koleksiyoncusu ve büyük kütüphanesi ile övünen/övülen bazı hocalar kütüphanesinde bulunan nadir bir kitabı sahaflarda gördüğünde kitabı satın alır ve sonra yırtar. Böylelikle kendi kütüphanesinin değerini artırır, kendi ayrıcalığını ve tekelini öne çıkarmış olur. Üniversitede akademik örgütlenme ve öğrenci yetiştirmede de benzer bir durum vardır. Türkiye’de üniversitede pek çok hoca maalesef aynı yöntemi kullanmıştır. Birinci yol genellikle yetenekli, donanımlı öğrenciyi kırarak, engelleyerek, bölümün ve belli bir görüşün gelişmesini, zenginleşmesini engellemek, ama bir görüşün temsilcisi gibi görünerek ayrıcalık ve imkânlarını kullanmaktır. Diğer yol da yine aynı amaca yöneliktir, bir görüşü engellemek veya önemsiz hale getirmek mümkün olmuyorsa görüşü ve hocanın kimliğini, tutumunu darlaştırarak, bulandırarak anlaşılabilir hale getirmek biçimindedir. Üniversite bu tür çok hikayeler ile doludur. Ortak yönleri bu kişilerin çoğunlukla bildikleri, tanıdıkları yetenekli öğrencilerin akademik düzeyde gelişmesine, akademiye katılmasına, ilerlemesine engel olmak veya onları uzaklaştırmak biçimindedir. Bir ekol oluşturmak yerine ekolün gelişmesini engellemek için hiyerarşik otoriter alt-üst ilişkisi, şiddet, memur zihniyeti ve çalışma biçimi esas çalışma biçimi olur. Akademik düzeyde çabası olan hocaları itmek, bölüme yabancılaştırmak, bölüm dışı farklı görüşte olan kişileri öğretim elemanı olarak kendi ayrıcalık ve tekelini kurmaya, kaybetmemeye çalışmak geçerli yöntem olarak görülmüştür. Sosyolojide de bu tür “memur sosyologlardan” daha önce söz etmiştik.²

Günümüzde Baykan Sezer görüşleri üzerinde bir tartışma söz konusu olmamasına ve görünürde saygı duyulmasına karşın pratikte sosyolojiyi işe yarar kılmak adı altında Batı sosyolojisi uygulamaları ve yöntemleri öne çıkarılmaktadır. Bunun Baykan Sezer sosyolojisiyle hiçbir ilişkisi olmadığı gibi topluma da yararı tartışmalıdır. Günümüzde sosyolojide fonlarla beslenen verili projeler belli kesimlerin veya kişisel çıkarların savunulması açısından temel çalışma biçimi haline gelmiştir. Bu da bir yönüyle sosyoloji içinde ve makul görülebilir. Ama Baykan Sezer sosyolojisiyle ilişkisi yoktur. Bu nedenle bir yandan Baykan Sezer görüşlerine doğrudan karşı çıkılmazken, diğer yandan sosyolojinin uzmanca bir teknisyenlik/meslek, sosyolojide yönteminde teknik bir iş (araç ve gereçlerin kullanılması) olarak tanıtılması işine koşulmuştur. Bizim karşı çıktığımız budur. Gerçekte birbirine tamamen ters, farklı bakış açılarını bir araya getirme, uzlaştırma çabası boş bir kümeyle

² Erta Egribel, “Türkiye’de Sosyolojinin İstanbul Sosyolojinin Kurumsal Kimliği ve Tarihiyle Özdeşleştirilmesinin Getirdiği Sorunlar”, *Sosyoloji Yıllığı 24: Türkiye’de Sosyolojinin 101. Yılı* (iç.), der., Erta Egribel ve Ufuk Özcan, İstanbul: Doğu Kitabevi, 2016, s. 105.

sonuçlanır. Bu tutarsız kümenin toplamından bir Baykan Sezer ilişkisi, etkisi çıkmayacağı açıktır. Bu girişimi ve farklılığı Baykan Sezer görüşlerinin sapma da olsa farklı yorumları olarak görmek, Baykan Sezer sosyolojinin eklentisi, uzantısı olarak değerlendirmek mümkün değildir. Tekrar edelim bizim eleştirimiz bu kişi ve çalışmalarının eleştirisinin ötesinde Baykan Sezer görüşlerinin bir uzantısı veya eklentisi olarak gösterilmesi/görülmesiyle ilişkilidir.

Baykan Sezer yöntemi/bakış açısı bilimsel olarak toplum ve tarih yasalarına sahiptir.³ Bu yasalar/kurallar açıktır, gündelik yaşam içinde sınanması, doğrulanması, öğrenilmesi, aktarılması ve uygulaması mümkündür. Sosyoloji eğitimi, katkı vereceklerin ortaklığı, konu ve sorunları da buna uygun biçimlenmiştir. Verili tarihi koşullar ve sorunlarla ilgili olduğu için bu sorunların çözümü olmadan gündemden çıkması ve aşılması mümkün değildir. Kişilerle sınırlı değildir. Hatta bir yerde Doğu-Batı çatışması/çelişkisi Baykan Sezer'in kişisel kimliği ile ilgili olmanın ötesinde toplumsal ve tarihi bir gerçekliktir. Varlığı kişiye bağlı değildir. Baykan Sezer düşüncesi verili düzeyin çelişki ve çatışmasının nasıl kavrandığını, ne yönde çözümün olması ve tamamlandığının ortaya konmasıdır. Yöntem bütünlüğü toplumlararası düzeyde ortaya çıkan çelişkinin aşılması için mücadelenin çeşitli tarihi, siyasi, askeri, hukuki, ticari, iktisadi, sağlık, sanat, eğitim, din gibi çeşitli düzeylerde birliğini ve sorunlar üzerinde etkili olma çabasının bir görünümüdür. Toplum olayları ve sorunlarının bütünlüğü genel bir bakış açısı ve sorunların çözümüne yönelik bir çeşitlilik ve zenginlik oluşturur. Bu bütünlük olmadan yöntem düzeyinde kendi çizgisini sürdüreceği herhangi bir kurumsallaşma ve bilinçlenme de mümkün değildir. Baykan Sezer düşüncesine ortaklık verili koşullar içinde ortaya çıkan Doğu-Batı çatışmasında Doğu toplumları lehine ve Türkiye çıkarına bir savunma ve sorunların çözümü yönünde engel olan güçlere ve koşullara karşı mücadele ve tüm zorlukların üstesinden gelme çabası ve sorumluluğudur. Baykan Sezer'in Doğu-Batı çatışması kuramı aynı zamanda ortak çalışmanın hedefleri ve görevleri üzerinde bir bilinçlenmedir. Ne için çalışıldığı, neye karşı tutum sahibi olunduğu açıkça bellidir. Sosyoloji veya çeşitli düzeylerdeki çalışmaya anlam veren bu bakış açısı olmadan tutarlılık ve süreklilik sağlamak mümkün değildir. Farklı konu ve sorunlar konusunda çalışan arkadaşlar arasında dostluk, dayanışma, birliktelik, sürekliliği de sağlayan bu bütünselliktir. Bu anlamda gençlerle veya farklı üniversitelerde çalışan diğer sosyologlarla ilişkilerde de bu bilinç çalışmalarına yön verir. Bir bütünün farklı parçaları olmanın bilinci her birimizin yaptığı işin bir parçasını değerli hale getirir ve işe yarar kılar. Sorunların anlaşılması

³ Bu konuda Baykan Sezer'in kendi görüşünü oryaya koyması açısından bkz. Baykan Sezer, *Sosyolojide Yöntem Tartışmaları*, İstanbul: Doğu Kitabevi, 2022.

ve üzerinde etkili olmak açısından bu bütünlük zorunludur. Bu nedenle Baykan Sezer kuramını biçimsel olarak kabul etmek yetmez, aynı zamanda bu bütünlüğe ve dayanışmaya da sahip çıkmak ve kurumsal düzeyde katkıda bulunmak önemli olmaktadır.

Baykan Sezer düşüncesi bitmiş, donmuş, katı bir kalıp değildir. Verili koşullar ve sorunlarla ilgili olarak sürekli bir zenginlik ve çalışmayı gerektirir. Günümüz koşullarının tahlili ve sorunların anlaşılmasına yönelik sürekli bir doğrulama ve yöntemin yeni olaylar önünde sınanması kuramın işleyişinin bir gereğidir. Aksi takdirde olayların dışında kalmak, tutuculuk, sapmalar, yorgunluk ve kısa vadeli beklentiler ve çıkarlar peşinde koşmak veya yılgınlık kaçınılmaz hale gelir. Bu açıdan her aşamada görüşümüzü zenginleştirmek, sorumluluklarımızı diri tutmak için kurumsallaşmak, gençleşmek, yenilenmek zorunludur. Doğu-Batı çatışmasında yeni koşullar ve sorunlar yeni konu ve sorunları getirdiği için yeni açıklamalar kaçınılmaz olmaktadır. Bu yönde de gençlerin çalışmalarının desteklenmesi, dayanışma, dostluk yaptığımız işin bir uzantısıdır. Yaşamın diğer alanlarında olduğu gibi akademik işler ve görevlerin de bu yönde devamlılık, süreklilik, bütünlük göstermesi geçmişin, bugünün ve geleceğin bütünlüğü açısından önemlidir. Baykan Sezer ekolünden/düşünce geleneğinden de bu anlaşılmalıdır. Mesele, Baykan Sezer'in kişisel olarak yüceltilmesi ve yakınlığımızdan yararlanarak kendimizi ayrıcalıklı bir yerde görmek yerine Baykan Sezer düşüncesini bir ekol olarak devamlılığını sağlamak için çalışmaktır. Günümüzde Baykan Sezer düşüncesi bize ihtiyaç duymadan varlığını sürdürüyor. Hatta Baykan Sezer düşüncesinin günümüzde geçerliliğini sürdüren en önemli sosyoloji kuramı olduğunu söylemek mümkündür. Gündelik yaşamımızda Doğu-Batı çatışmasının varlığını bütün yönleriyle hissettirmesi nedeniyle Baykan Sezer düşüncesi yaşayan bir düşüncedir ve varlığını inkâr etmek mümkün olmamaktadır. Ancak maalesef çeşitli nedenlerle günümüzde Baykan Sezer düşüncesini bir ekol olarak kurumsallaştırmak ve bu yönde sahip çıkmak mümkün olmamıştır. Birilerini suçlamanın, eleştirmenin de önemi yok. Bu yönde sızlanmak, hayıflanmak yerine işimizi yapmak en doğru yoldur.

Günümüzde Baykan Sezer sosyolojinin bir ekol olarak kurumsallaşması bir görev olarak Türk sosyolojinin bir sorunu ve sorumluluk olarak önümüzde duruyor. Bunun için belki günümüz koşullarının hatırlatılmasında yarar var. Bu hangi yönde Baykan Sezer düşüncesinin kurumsallaşacağı yönünde bize yardımcı olacaktır. Baykan Sezer ekolünden söz etmek için Türkiye'nin ve Türk sosyolojisinin toplumlar arası ilişkiler içindeki yerini ve rolünü tanımlamak gerekir. Doğu-Batı çatışması içinde kendi sözümüz ve yerimizden söz etmeden Baykan Sezer ve Türk sosyolojisinin etkisinden ve geçerliliğinden de söz etmek mümkün değildir. Günümüz görüntülerinin ötesinde dünyada eksen kaymasını tarih içinde Doğu-Batı çatışmasının aldığı biçim

çerçevesinde temellendirmek gerekir. Günümüzde dünyada yaşanan eksen değişikliği ve güç dengesinin/dengesizliğinin esası XV. yüzyıldaki iki olaya dayanmaktadır. Birinci olay 1453'te İstanbul'un Osmanlılar tarafından fethi, ikinci olay buna karşılık vermek için Batı'nın yeni çözüm arayışları sonucunda, 1492'de Amerika kıtasının keşfidir. Baykan Sezer her iki değişimi birlikte ele alarak belli sonuçlar çıkarmıştır.⁴ Birbirine bağlı bu iki olay gerçekte karşılıklı iki tarafın, Doğu ve Batı'nın farklı yönde, birbirine karşıt modernleşme ve dünya egemenliği serüvenini göstermektedir. Dünya çapında modernleşme olarak adlandırılan yeni gelişmeler tek yönlü bir değişim değildir. Bu değişim Osmanlı dünya egemenliğine karşı Batı'nın kendi denetiminde yeni ilişkiler oluşturma çabası tarafından belirlenmiştir.

Doğu-Batı ilişkilerinde üstünlük kazanma mücadelesi aynı olayın değişik iki görünümüdür. Günümüz dünyası ve tarih bu değişim içinde biçimlenmiştir. İstanbul'un fethiyle Doğu-Batı çatışmasında ortaya çıkan yeni gelişmeler önce Batı'da bir merkez değişikliğine yol açmıştır. Doğu-Batı çatışması ve dünya egemenliğinde Akdeniz merkezli ilişkilere karşı Atlantik merkezli yeni ilişkiler temel eksen değişiminin yönünü ve güç mücadelesini belirtmiştir. Batı'da Atlantik merkezli açık denizlere dayalı ilişkilerin güç kazanmasıyla Osmanlı'nın Doğu'ya yönelmesi ve sonra Batıcılığı Batı'da görülen eksen değişimine karşı yeni bir cevap oluşturmuştur. Osmanlı dünya tarihinde görülen değişime kendi açısından yeni örgütlenmeler aracılığıyla katılmıştır. I. Dünya Savaşı sonrasında Osmanlı tasfiye edilmiştir. Ancak Osmanlı'nın bıraktığı boşluk, Doğu savunuculuğunun gereği ortadan kalkmamıştır. Bu nedenle günümüzde Osmanlı mirası güncelliğini korumaktadır. Günümüzde ABD eksenli küreselleşmenin karşısında en büyük engel Osmanlı mirası ve Türkiye olmaya devam etmektedir. Günümüzde Türkiye'nin toplumlar arası ilişkilerdeki konumu ve rolü, sorunları ve önemi de bundan kaynaklanmaktadır. Baykan Sezer düşüncesinin canlılığını ve dinamizmini sağlayan da bu olaydır. Baykan Sezer düşüncesinin günümüz koşullarında ekolleşmesi ve kurumsallaşmasının yönü de budur.

Sonuç Yerine

Tekrar etmekte fayda var. Baykan Sezer düşüncesinin teorik ve pratik açısından birbirinden bağımsız düşünölmeyecek ortak özü ve devrimci öznesi tarihte Doğu-Batı çelişkisi içinde konumları ve rolüyle Doğu Toplumları ve Türkiye'dir. Doğu-Batı çatışması içindeki yerimizi ve rolümüzü kimliğimizi

⁴ Amerika'nın keşfi ile ilgili Baykan Sezer'in "Gençler" ve diğer çalışma arkadaşlarıyla konuyu birlikte ele alması bağlamında Bkz. Recep Ertürk, Hayati Tüfekçioğlu, der., 500. Yılında Amerika, İstanbul: Bağlam Yayınları, 1994.

belirleyen de aynı olaydır. Doğu toplumları ve Türkiye dünyayı değiştirecek devrimci özne olarak Baykan Sezer sosyolojisinin temel taşıyıcılarıdır. Bu değişimin önünde en büyük engel ve sorun ABD eksenli küresel dünya egemenliğidir. ABD dünya egemenliğinin mutlaklaştırılması verili düzenin aşılmasına engel olarak dünya uygarlık tarihinin tahribine neden olmaktadır. Bu yıkım ve her düzeyde yaşanan sürekli krizler yeni bir dünyanın gerekçesidir. Bu yönde değişim sadece Türkiye ve Doğu açısından değil Batı açısından da aşılması gereken bir zorunluluğa dönüşmüştür. Herkesin canı acımakta ve güvencesiz, belirsizlik ve geleceksizlik bütün dünyayı etkilemektedir. Toplumlar arası ilişkilerde değişim, verili düzenin aşılması siyasetten hukuka, sanat-edebiyattan iktisada kadar çok yönlü bir değişimi ve bütünlüğü savunmayı gerektirmektedir. Baykan Sezer düşüncesinin bütünlüğünün temelini de bu değişimin yönü ve aşama oluşturmaktadır. Günümüzde her düzeyde yeni bir söze, görüşe ve kurumsallaşmaya ihtiyaç var. Çalışma biçimimiz ve kurumsallaşmanın temeli de farklı değildir. Duyarlıklarımız zenginleşmesi, dilsizlik ve sağırlaşmanın aşılması, kırılmaların önlenmesi, muhafazakarlaşma, şiddet ve otoriterleşmenin sınırlanması, yeni bir düzen ve toplumsallaşma biçimi bütün dünya açısından zorunluluk haline gelmiştir. Baykan Sezer düşüncesinin zenginliği ve canlılığını ve ortaklığını sağlayacak olan bu ortak zemindir. ABD küreselleşmesinin tarihin, toplumların ve koşulların üzerinde anti-toplumsal bir nitelik kazanması Türkiye'nin ve Türk sosyolojinin kendi sözünü geçerliliği ve öncülüğü konusunda imkân yaratmaktadır. Geçmişin mirasıyla hesaplaşarak ve aşarak geleceği yönelik bir ufuk açmak Türk sosyolojisinin temel görevidir. Bilimin örgütlenmesi ile toplumsallaşmanın, toplumun örgütlenmesi birliktedir. Türk sosyolojisinin çalışma biçimi ve kurumsallaşmasının geçerliliğini sınamanın yolu da budur. 20. ölüm yıldönümünde hocamızı minnetle anıyor, sevgi ve saygıyla selamlıyoruz.

Kaynakça

- Ertürk, Recep ve Hayati Tüfekçioğlu. Der., *500. Yılında Amerika*. İstanbul: Bağlam Yayınları, 1994.
- Eğribel, Ertan ve Ufuk Özcan. "Türkiye'de Sosyolojinin İstanbul Sosyolojinin Kurumsal Kimliği ve Tarihiyle Özdeşleştirilmesinin Getirdiği Sorunlar", *Sosyoloji Yıllığı 24: Türkiye'de Sosyolojinin 101. Yılı* (iç.), der., Ertan Eğribel ve Ufuk Özcan, İstanbul: Doğu Kitabevi, 2016: 87-106.
- Sezer, Baykan. *Batı Dünya Egemenliği ve Endüstri Devrimi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1997.
- Sezer, Baykan. *Sosyolojide Yöntem Tartışmaları*. İstanbul: Doğu Kitabevi, 2022.

